

ГЛУЩЕНКО

Ярослава Іванівна
slavina.ivc@gmail.comк.е.н., доцент кафедри
міжнародної економіки,
НТУУ "КПІ"

УДК 658+338.3

ОЦІНКА СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ
ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИEVALUATION OF INNOVATIVE ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES
OF UKRAINE

В статті проведено аналіз основних показників інноваційної діяльності вітчизняних підприємств промисловості: інноваційної активності, обсягів реалізації інноваційної продукції, обсягів фінансування інновацій та витрат на інноваційну діяльність. На підставі статистичних даних та розрахунків виявлено основні тенденції інноваційного розвитку промислових підприємств України.

В статье проведен анализ основных показателей инновационной деятельности отечественных предприятий промышленности: инновационной активности, объемов реализации инновационной продукции, объемов финансирования инноваций и расходов на инновационную деятельность. На основании статистических данных и проведенных расчетов выявлены основные тенденции инновационного развития промышленных предприятий Украины.

The article analyzes the main indicators of innovation activity of Ukrainian industrial enterprises: innovative activity, sale of innovative products, financing innovation and costs of innovation. On the basis of statistic data and calculated indicators revealed the tendencies of innovative development of industrial enterprises of Ukraine.

Ключові слова: інноваційна активність, промислові підприємства, інноваційна продукція, обсяг реалізації, обсяг фінансування, витрати

Ключевые слова: инновационная активность, промышленные предприятия, инновационная продукция, объем реализации, объем финансирования, расходы

Key words: innovative activity, industrial enterprises, innovative products, product sales, financing, costs

ВСТУП

В сучасних умовах одним з основних шляхів зростання економіки будь-якої країни є реалізація інвестиційно-інноваційної моделі розвитку промисловості. У більшості розвинутих країн приріст валового внутрішнього продукту обумовлюється впровадженням у виробництво результатів науково-технічних досліджень та розробок. Вітчизняна промисловість в більшій частині характеризується досить низьким рівнем інноваційної активності.

Проблемам інноваційної моделі розвитку вітчизняної промисловості присвячені роботи багатьох вчених О.І. Амоші, В.М. Гейця, В.М. Гриньової, М. П. Денисенко, Л.І. Михайлової, І.М. Грищенко, С.М. Ілляшенко, А.М. Гуржія, Ю.В. Каракає, З.О. Петренко, О.Ю. Ємельянова, О.М. Ястремської та інших [1, 2, 3].

Вітчизняні вчені відзначають в своїх наукових працях низький рівень інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняних підприємств, досліджують причини цих проблем та формулюють обґрунтовані рекомендації щодо покращення ситуації. В продовження зазначених робіт важливо проводити оцінку сучасного стану інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні тенденцій в інноваційній діяльності вітчизняних промислових підприємств на сучасному етапі розвитку економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, Internet ресурси, статистичні дані.

При проведенні дослідження використано методи логічного аналізу та синтезу – для обґрунтування основних тенденцій, методи економічного аналізу для оцінки статистичних даних, табличний – для представлення розрахунків і конкретних результатів дослідження.

РЕЗУЛЬТАТИ

Інноваційний розвиток вітчизняної промисловості у період з 2010р. по 2014 р. можна охарактеризувати, як не стабільний. Кількість промислових підприємств, що займалися інноваційною діяльністю зростала протягом 2010-2012рр., але починаючи з 2013 р. вона знижується (табл. 1). Розрахунок ланцюгових темпів змін взагалі свідчить про тенденцію зменшення кількості зазначених підприємств з 2012 р. Аналогічна тенденція спостерігається й з підприємствами, що впроваджували інновації.

Таблиця 1

Динаміка показників інноваційної діяльності промислових підприємств України за 2010-2014 рр.

[побудовано на підставі статистичних даних [4, 5, 6, 7]]

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю (од.)	1462	1679	1758	1715	1609
у % до 2010р.	-	114,8	120,2	117,3	110,1
у % до попереднього року	-	114,8	104,7	97,6	93,8
впроваджували інновації	1217	1327	1371	1312	1208
у % до 2010р.	-	109,0	112,7	107,8	99,3
у % до попереднього року	-	109,0	103,3	95,7	92,1
у тому числі впроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції	522	605	598	557	459
у % до кількості підприємств, що впроваджували інновації	42,9	45,6	43,6	42,5	38,0
впроваджували інноваційні види продукції	615	731	704	683	600
темп зміни у % до 2010р.	-	118,9	114,5	111,1	97,6
темп зміни у % до попереднього року	-	118,9	96,3	97,0	87,8
кількість підприємств, що реалізували промислову продукцію	10606	10350	10089	10189	10010
кількість промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію	964	1043	1037	1031	905
у % до 2010р.	-	108,2	107,6	107,0	93,9
у % до попереднього року	-	108,2	99,4	99,4	87,8
у тому числі продукцію, що була новою на ринку	270	260	243	248	213
у % до кількості підприємств, що реалізовували промислову продукцію	2,5	2,5	2,4	2,4	2,1
продукцію, що була новою тільки для підприємства	812	882	889	887	787
у % до кількості підприємств, що реалізовували промислову продукцію	7,7	8,5	8,8	8,7	7,8
кількість впроваджених нових технологічних процесів	2043	2510	2188	1576	1743
у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих	479	517	554	502	447

Якщо оцінювати кількість підприємств, що впроваджували нові або вдосконалені методи обробки або виробництва продукції, то слід відзначити, що їх частка від підприємств, що впроваджували інновації, коливається від 45,6% (2011 р.) до 38,0% (2014 р.).

Щодо динаміки підприємств, які впроваджували інноваційні види продукції, то в порівнянні з 2010 р. тенденція до їх зростання спостерігається до 2013 р. Ланцюгові темпи зміни свідчать про тенденцію зниження починаючи з 2012 р. Аналогічною є й ситуація з динамікою кількості промислових підприємств, що реалізували інноваційну продукцію.

Як звісно промислові підприємства, що реалізують інноваційну продукцію, поділяються на ті, що реалізуються продукцію, яка є новою для ринку й новою для самих підприємств. Оцінка частки підприємств, що реалізують інноваційну продукцію нову для ринку, показує досить негативну тенденцію. Найбільше значення цього показника не перевищують 2,5% (2010-2011 рр.) від загальної кількості підприємств, що реалізують промислову продукцію,

більш того у 2014 р. частка зменшується до 2,1%, тобто більшість підприємств випускає інноваційну продукцію, яка є новою тільки для них. За таких даних можна говорити тільки про оновлення асортименту окремих підприємств.

Аналіз динаміки реалізації інноваційної продукції підприємствами вітчизняної промисловості за період з 2010 р. по 2014 р. також демонструє не стійкі тенденції (табл.2). Слід відзначити зростання обсягів реалізації інноваційної продукції з 2010 р. по 2013 р. Але розрахунок темпів змін в порівнянні з попередніми роками свідчить про падіння обсягів реалізації з 2012 р.

Базування економіки України на низькотехнологічних галузях призводить до домінування виробництв з низькою наукоємністю. Як і аналіз кількості підприємств, співвідношення обсягів реалізації продукції, що була новою для ринку й новою для самих підприємств, показує що остання займає більшу частку, і коливається від 58,9% (2011 р.) до 72,5% (2014 р.).

Таблиця 2

Динаміка реалізації інноваційної продукції промислових підприємств України за 2010-2014 рр.

[побудовано на підставі статистичних даних [4, 5, 6, 7]]

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1	2	3	4	5	6
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис.грн.	33697574,4	42386722,5	36157725,6	35891639,7	25669001,9
у % до 2010р.	-	125,8	107,3	106,5	76,2
у % до попереднього року	-	125,8	85,3	99,3	71,5

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6
продукція, що була новою для ринку, тис.грн.	10995145,1	17411025,4	14512614,4	12391209,8	7066300,6
у % до обсягу реалізованої інноваційної продукції	32,6	41,1	40,1	34,5	27,5
продукція, що була новою тільки для підприємства, тис.грн.	22702429,3	24975697,1	21645111,2	23500429,9	18602701,3
у % до обсягу реалізованої інноваційної продукції	67,4	58,9	59,9	65,5	72,5
Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію за межі України	343	378	332	344	295
Обсяги реалізованої інноваційної продукції за межі України	13713047,4	12630608,5	13354903,2	16053359,7	7486442,7
у % до 2010р.	-	92,1	97,3	117,1	54,6
у % до попереднього року	-	92,1	105,7	120,2	46,6
у % до загального обсягу реалізованої інноваційної продукції	40,7	29,8	36,9	44,8	29,2

Розглянемо тенденції реалізації інноваційної продукції за межі України (табл.2). Тільки у 2013 р. обсяг реалізації цієї продукції перевищує показник 2010 р. Щодо ланцюгових темпів зміни, то у 2012 р. спостерігається перевищення показників 2011 р. на 5,7%, у 2013 р. перевищення показників 2012 р. на 20,2%. У 2014 р. знижуються, як за базисні темпи зміни - на 45,4%, так і ланцюгові – на 53,4%. Частка інноваційної продукції реалізованої за межі України в загальному обсязі реалізованої інноваційної продукції коливається від 44,8% (2013 р.) до 29,2% (2014 р.).

Кризові явища в економіці державі досить негативно позначаються на бажанні інвесторів, банків вкладати кошти в інноваційне оновлення вітчизняної промисловості (табл. 3). Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств виступають власні кошти, частка яких у загальному обсязі коливається від 52,9 % (2011 р.) до 85 % (2014 р.). Частка державної підтримки взагалі незначна. Із державного бюджету обсяги фінансування у відсотках склали: 1,1% - 2010 р., 1,0% - 2011 р., 2,0% - 2012 р., 0,3% - 2013 р., 4,5% - 2014р., із місцевого бюджету тільки у 2013 р. цей показник дорівнював 1,6%, у всі інші роки частка складала – 0,1%. Якщо порівнювати обсяги фінансування інновацій в промисловість вітчизняними й іноземними інвесторами, то останні значно переважають. Це співвідношення у 2010 р. складало 0,4 % і 30,0%, у 2011 р. – 0,3% і 0,4%, у 2012 р. - 1,3%

і 8,7%, у 2013р. -1,3% і 13,1%, у 2014 р. – 0,1% і 1,8%. Щодо використання кредитів для фінансування інноваційної діяльності, то найбільшу частку цей вид коштів займав у 2011 р. – 38,3%, та у 2012р. – 21,0%. Проблеми в банківському секторі в останні роки позначились й на кредитуванні інновацій, так частка кредитних коштів в 2013 р. знизилась до 6,6%, у 2014 р. до 7,3%.

Обсяги витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств за період з 2010 р. по 2014 р. мали, як тенденції до зростання, так і падіння. В порівнянні з 2010 р. до 2013 р. спостерігалось підвищення загальної суми витрат, при чому найбільшою сума була у 2011р. В 2014 р. витрати на інновації скоротились на 4,3%. Ланцюгові темпи зміни з 2012 р. свідчать про стійку тенденцію до зменшення. Якщо розглядати окремі складові витрат, то в порівнянні з 2010 р. потрібно відзначити зростання витрат на внутрішні та зовнішні НДР, придбання машин, обладнання та програмного забезпечення.

Значно зменшились витрати на придбання нових технологій, патентів і ліцензій (інші зовнішні знання), якщо у 2010 р. сума витрат дорівнювала 141,6 млн. грн., то 2012 р. вони зменшуються в 3 рази і становлять 47,0 млн. грн., аналогічна ситуація спостерігається й у 2014 р.

Таблиця 3

Обсяги фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств України за 2010-2014 рр. тис. грн. (у % до загальної суми фінансування) [4; 5; 6; 7]

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1	2	3	4	5	6
усього,	8045495,2/ 100	14333891,9/ 100	11480562,8/ 100	9562626,0/ 100	7695892,3/ 100
в т.ч. за рахунок власних коштів	4775235,7/ 59,3	7585550,7/ 52,9	7335852,7/ 63,9	6973435,8/ 72,9	6540272,0/ 85,0
державного бюджету	87001,0/ 1,1	149169,4/ 1,0	224256,1/ 2	24659,6/ 0,3	344063,7/ 4,5
місцевого бюджету	5663,7/ 0,1	12261,1/ 0,1	17591,6/ 0,1	157665,0/ 1,6	5729,0/ 0,1

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6
позабюджетних фондів	929,0/ -	491,0/ -	25,4/ -	2171,0/ -	32855,2/ 0,4
вітчизняних інвесторів	31018,7/ 0,4	45386,2/ 0,3	154461,5/ 1,3	123749,0/ 1,3	8197,1/ 0,1
іноземних інвесторів	2411395,6/ 30,0	56870,6/ 0,4	994783,7/ 8,7	1253193,0/ 13,1	138688,0/ 1,8
кредитів	626107,6/ 7,8	5489485,7/ 38,3	2407795,2/ 21,0	630197,8/ 6,6	561149,6/ 7,3
інших джерел	108143,9/ 1,3	994677,2/ 7,0	345796,6/ 3,0	397554,8/ 4,2	64937,7/ 0,8

Таблиця 4

Обсяги витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств України за 2010-2014рр.

[побудовано на підставі статистичних даних [4, 5, 6, 7]]

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Внутрішні НДР, млн. грн.	818,5	833,3	965,2	1312,0	1221,5
у % до 2010 р.	-	101,8	117,9	160,3	149,2
у % до попереднього року	-	101,8	115,8	135,9	93,1
Зовнішні НДР, млн. грн.	177,9	246,6	231,1	326,4	533,1
темп зміни у % до 2010 р.	-	138,6	129,9	183,5	299,7
темп зміни у % до попереднього року	-	138,6	93,7	141,2	163,3
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, млн. грн.	5051,7	10489,1	8051,8	5546,3	5115,3
у % до 2010 р.	-	207,6	159,4	109,8	101,3
у % до попереднього року	-	207,6	76,8	68,9	92,2
Інші зовнішні знання, млн. грн.	141,6	324,7	47,0	87,0	47,2
у % до 2010 р.	-	229,3	33,2	61,4	33,3
у % до попереднього року	-	229,3	14,5	185,1	54,3
Інші, млн. грн.	1855,8	2440,2	2185,5	2290,9	778,8
у % до 2010 р.	-	131,5	117,8	123,4	42,0
у % до попереднього року	-	131,5	89,6	104,8	34,0
Всього, млн. грн.	8045,5	14333,9	11480,6	9562,6	7695,9
у % до 2010 р.	-	178,2	142,7	118,9	95,7
у % до попереднього року	-	178,2	80,1	83,3	80,5

Треба зазначити, що структура витрат на інноваційну діяльність промислових підприємств витрат є досить недосконалою. Найбільшу питому вагу за аналізований період займають витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, найменшу витрати на придбання нових технологій, патентів і ліцензій (інші зовнішні знання).

ВИСНОВКИ

Таким чином, вітчизняна промисловість продовжує розвиватися без використання свого інноваційного потенціалу. Незважаючи на окремі позитивні тенденції щодо розробки та впровадження інновацій, їх не можна назвати стійкими, більш того відсутня системна спрямованість економіки на виробництво високотехнологічної продукції, яка б мала високий рівень конкурентоспроможності на світовому ринку. Негативним моментом є незначна підтримка інноваційної діяльності промислових підприємств з боку держави, відсутність чітких і незмінних правил залучення інвестицій в інноваційні розробки.

Список використаних джерел

1. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід: [монографія] / [Денисенко М.П.,

Михайлова Л.І., Грищенко І.М. та ін.]; за ред. д.е.н., проф., акад. М.П. Денисенка, проф. Л.І. Михайлової. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. – 1050 с.

2. Інноваційна діяльність в Україні: [монографія] / [Гуржій А.М., Каракай Ю.В., Петренко З.О. та ін.]. – К.: УкрІНТЕІ, 2006. – 152 с.

3. Ястремська О.М. Основні латентні тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств / О.М. Ястремська // Інновації: проблеми науки та практики: [монографія]. – Х.: ВД «ІНЖЕК». – 2007. – С. 145-187.

4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2014 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – 255 с.

5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2013 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2014. – 314 с.

6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2013. – 287 с.

7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2011 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. – Київ, 2012. – 305 с.